

Levéltári Szemle 2020/4. szám

A Levéltári Szemle 4. számának első tanulmánya a folyóirat elmúlt hét évtizedét mutatja be kitérve a szaklap szerkezetében, célkitűzéseiben, tartalmában bekövetkezett változásokra (Kovács Eleonóra). Egy hosszabb lélegzetű közlemény első részeként a fővárosi oktatás-nevelési szervek maradandó értékű iratainak feltárásáról és gyűjtéséről olvashatunk (Koltai Gábor). Forrásismertetés, ugyanakkor levéltár-pedagógiai szempontból is értékes olvasmány a gyermeknaplót ismertető írás (Gaálné Barcs Eszter). Az egyházi levéltárak digitalizálási munkáit és e-kutatási lehetőségeit bemutató tanulmányok két következő darabja a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (Mózessy Gergely) és a Pécsi Egyházmegyei Levéltár (Damásdi Zoltán) tevékenységét tárja az olvasók elé. A levéltárak 1949-es jövőképét, de a jelen kihívásait is megismerhetjük az Ember Győző levéltárakkal és levéltárosokkal kapcsolatos nézeteit bemutató tanulmányból (Mikó Zsuzsanna), amelyet a 60'-as évek levéltár-történetének egy szeletét és Kosáry Domokos Pest Megyei Levéltári tevékenységét tárgyaló írás követ (Berényiné Kovács Gyöngyi). A lapszám könyvismertetésekkel, Nyíregyházi Egyházmegye Levéltára bemutatkozásával (Ujteleki Zsuzsanna), a városi levéltárak elektronikus nyilvántartásának fejlesztésének ismertetésével (Haraszti), valamint a levéltári élet főbb eseményeit tárgyaló krónikával zárul.

Kovács Eleonóra: 70 éves a Levéltári Szemle

A tanulmány a Levéltári Szemle hét évtizedét kíséri végig a folyóirat megalakulásától jelenéig, bemutatja a szaklap történetének főbb korszakait, jellemzőit, a folyóirat szerkezetében, célkitűzéseiben, tartalmában bekövetkezett változásokat, emellett megemlékezik a korábbi szerkesztők, szerzők, munkatársak személyéről is. Megismerhetjük belőle, hogy a folyóirat milyen szerkesztési elvek mentén tárgyalta a különböző korszakok legfőbb szakmai kérdéseit, mi volt a szerkesztők célkitűzése, a tartalom mennyire tükrözte a szakmai és történeti változásokat, milyen időszerű, korszerű témák bukkantak fel időről-időre lapjain. A ma levéltárosának is tanulságos nyomon követni, ahogy a levéltári szakterületek közül valamennyi megjelent a Levéltári Szemle oldalain.

Gaálné Barcs Eszter: Egy gyermek naplója

A történeti források közt a napló régóta használt forrástípus, ám a múltban elsősorban híres emberek naplói kaptak csak figyelmet, holott igen érdekes lehet egy-egy olyan napló is, amely nem nagyjainktól származik, mivel minden ilyen írás – túl az író személyes, szubjektív gondolatain – betekintést nyújt az adott kor mindennapjaiba. Különösen érdekes, ha a napló írója gyermek, mivel az erre a korosztályra jellemző mindennapok megismerését igen eredményesen segítheti az ilyen jellegű dokumentum. A bemutatott gyermeknapló nem csupán érdekes olvasmány, hanem egyúttal közelebb hozhatja a múltat a mai iskolásokhoz is, akik a napló levéltár-pedagógiai foglalkozáson történő feldolgozása nyomán megismerkedhetnek a 19. század közepének Magyarországal, s az akkori fiatalok mindennapjaival.

Koltai Gábor: A fővárosi oktatás-nevelési szervek maradandó értékű iratainak feltárása és gyűjtése I.

Bár az oktatási intézmények kétségkívül közfeladatot látnak el, s ennek nyomán számos olyan iratot keletkeztetnek, amelyek maradandó értékkel bírnak, azonban nagy számuk miatt mindeközéig esetleges volt, hogy irataik közül melyek kerültek be a levéltárakba. Ennek orvoslására készült a *Gyűjtőterületi koncepció a fővárosi oktatási-nevelési intézmények maradandó értékű iratainak feltárására és levéltári átvételére* című tervezet Budapest Főváros Levéltárában. A 2017-ben megfogalmazott és elfogadást nyert koncepció első körben az iskolákkal kapcsolatos segédletek, a szervnyilvántartás javítását, a megszűnt szervek maradandó iratainak felderítését, és az 1948-as államosítás előtti időszak iratbegyűjtésének befejezését tűzte ki célul. Ezt egészítik ki kérdőíves felmérések, illetve a selejtezési jegyzőkönyvek (helyszíni) ellenőrzésén alapuló kapcsolatfelvételek.

Mózessy Gergely: Digitalizálás és online kutatási lehetőségek a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltárban

A székesfehérvári egyházmegye levéltára 2004-ben jelentkezett ugyan az online térben tartalomszolgáltatóként, de szisztematikus szolgáltatás kiépítésére csak 2019-ben vállalkozott. A szolgáltatás meghatározó része az 1895 után, de 100 évnél régebbi anyakönyvi másodpéldányok digitális közzététele, amelyhez kisebb, elsősorban a családkutatók érdeklődésére számot tartó állományok csatlakoztak később (lélekösszeírások, hitbuzgalmi egyesületek és harmadrendek névtárai, katafalk címerek). Újabb az 1777-ben felállított egyházmegye legkorábbi iratsorozatait is publikálták. A beszámoló megokolja ezeket a választásokat, és lamentál a jövő lehetőségeiről.

Damásdy Zoltán: Digitalizálás és e-kutatás a Pécsi Egyházmegyei Levéltárban

A Pécsi Egyházmegyei Levéltár digitalizálási és e-szolgáltatási projektjét komoly előkészítő munka előzte meg. Megtörtént az egyházmegye területén található plébániák iratanyagainak beszállítása, majd létrejött az intézmény digitalizáló műhelye. A digitalizálási munka keretében elsőként az anyakönyvek és az azokhoz tartozó mutatók kerültek sorra, ám azok elkészültét követően számos további forrással is bővült az intézmény internetes szolgáltatása. A tervezett feldolgozásnak mintegy háromnegyed része készült el ezidáig. A tanulmány bemutatja a fenti folyamat lépéseit, valamint kérdéseket is felvet a jövőbeli digitalizálási lehetőségekkel kapcsolatban.

Mikó Zsuzsanna: A levéltárak jövőképe 1949-ben és 2019-ben

Ember Győző levéltárakkal és levéltárosokkal kapcsolatos nézeteit nagy mértékben befolyásolta amerikai tanulmányútja. Különösen égető kérdésnek tekintette a levéltárban dolgozók tudományos és igazgatási feladatainak helyes arányban történő megállapítását, s amerikai útja nyomán úgy látta, hogy Magyarországon a hangsúly túlzottan eltolódott a tudományos feldolgozás felé. Ugyanakkor az Új Magyar Központi Levéltár felállítását követően – nézete szerint – egyértelműen a tudományos feldolgozásnak kellett állnia az Országos Levéltár feladatainak középpontjában. Ma talán még fontosabb, mivel a társadalom is elvárja ezt, hogy a levéltárak definiálják önmagukat és céljaikat, s ennek kapcsán megkerülhetetlenek a nemzetközi összehasonlítások. Különösen is két trend jelentkezik az utóbbi években: a digitális átállás kérdése, valamint a levéltárak társadalmi ismertségének és

elfogadottságának növelése. Az elmúlt esztendőben kidolgozott magyarországi koncepciók maximálisan figyelembe veszik a fenti kihívásokat.

Berényiné Kovács Gyöngyi: Kosáry Domokos a Pest Megyei Levéltárban

Kosáry Domokos '56-os szerepvállalása miatti börtönbüntetését követően, 1961-ben került a Pest Megyei Levéltárba. Jelen tanulmány az ott elvégzett, elsősorban a 18-19. századi iratanyagokra fókuszáló rendező, feldolgozó tevékenységét tárja fel. Emellett szerepet kap annak bemutatása is, hogy miképpen vélekedett Kosáry a levéltárakról és azok feladatáról. Úgy vélte, hogy a levéltárosok nemhogy jogosan foglalkoznak tudományos kutatással, hanem tulajdonképpen ez kellene képezze fő feladatukat, mivel ez különbözteti meg őket az irattárosoktól.

Ujteleki Zsuzsanna: Bemutatkozik a Nyíregyházi Egyházmegye Levéltára

A görögkatolikusok püspöki levéltára több mint száz évig a nyíregyházi püspöki hivatalban működött, de a Görögkatolikus Metropólia és az új egyházmegyék megalapítása változást idézett elő a levéltár sorsában is. 2019. augusztus 5-én jegyezték be a Nyíregyházi Egyházmegye Levéltárát, amely a régi levéltári épületrészben maradt. A szerző 12 évig a Görögkatolikus Püspöki Levéltárban dolgozott, jelenleg a Nyíregyházi Egyházmegye Levéltárában főlevéltáros. Írásában kiemeli a levéltári anyag egyedi jellemzőit – a nyelvi sajátosságokat, illetve a dokumentumtípusok görögkatolikus sajátosságait –, és ezeket néhány példával támasztja alá, illetve az intézmény közművelődési munkájáról is beszámol. A levéltár gondozásában 42 iratfolyóméternyi irat található, mely zömében (41 fond) Szabolcs-Szatmár-Bereg megye görögkatolikus parókiáinak iratanyagát foglalja magában.